

KAROL SORBY JR.
IRAQI POLITICS IN THE SHADOW OF THE MILITARY (1936-1941)

KAROL SORBY JR.

IRACKÁ POLITIKA VO VOJENSKOM TIENI (1936-1941)
WELTBUCH Verlag GmbH, DRESDEN, 163 pp., ISBN 978-3906212-11-1

Eduard Gombár¹

S publikacemi slovenského historika a arabisty PhDr. Karola Sorbyho, Ph.D. ml. se pravidelně setkávám od dob, kdy obhájil svou doktorskou disertační práci v Ústavu orientalistiky SAV, již jsem byl oponentem. Mezi jeho monografie patří *Arabi, islām a výzvy modernej doby* (2007), *Arabský svet v premenách času* (2009), kde byl editorem, a *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990)* (2011), již vydal jako spoluautor se svým otcem Prof. PhDr. Karolem R. Sorbym, DrSc. Pravidelně v angličtině i slovenštině publikuje vědecké články a studie věnované moderním a soudobým dějinám států Úrodného půlměsíce, zejména Iráku a Sýrii. Tato aktivita je velmi záslužná, neboť na Slovensku se zatím jen málo odborníků zabývá vědeckým výzkumem dějin arabského světa, kam patří i problematika Iráku. Je třeba rovněž zdůraznit, že z této publikační činnosti těží i odborná veřejnost v České republice.

Do tohoto rámce se řadí i recenzovaná Sorbyho monografie *Iraqi Politics in the Shadow of the Military (1936-1941)*, která byla vydána nakladatelstvím WELTBUCH Verlag GmbH v Drážďanech. Tato práce do jisté míry završuje autorovu přípravu v podobě vědeckých článků a umožňuje seznámit s výsledky Sorbyho badatelské činnosti i širší veřejnost nejen ve Střední Evropě, ale i v anglofonním světě.

¹ Prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc. (1952), Ústav Blízkého východu a Afriky, Univerzita Karlova v Praze. Celetná 20116 42 Praha 1, e-mail:eduard.gombar@ff.cuni.cz. Autor je ředitel Ústavu Blízkeho východu a Afriky na Univerzite Karlovej v Prahe. Je popredný český arabista, historik, islamológ a diplomat.

Výzkum politických aktivit armádních důstojníků v arabských zemích, jež se od roku 1936 realizovaly sériemi vojenských převratů, je stále živý, jak můžeme pozorovat na příkladu Egypta po svržení prezidenta Husního Mubáraka. Karol Sorby ml. se zaměřil na klasický příklad aktivního zasahování důstojníků irácké armády do politického dění země v letech 1936-1941. Je třeba zdůraznit, že to byl právě monarchistický Irák, jenž měl vůbec první zkušenost s klasickým vojenským převratem v říjnu 1936. Autorovi se podařilo i na poměrně omezeném prostoru a známé tematice přinést nová fakta do zkoumané problematiky. Autor je mistrem detailu, zároveň se dokáže soustředit na klíčové období a klíčové události. Hluboká až intimní znalost problematiky je výsledkem důkladného studia i osobních zkušeností autora z dlouhodobých pobytů na arabském Východě včetně Iráku. Je třeba ocenit i důsledný a vysoce spolehlivý vědecký přepis arabských osobních jmen. Vzhledem k množství osobností pro snadnější orientaci dobře slouží jmenný rejstřík, jakož i genealogie dynastie Hášimovců a složení iráckých vlád ve sledovaném období.

Karol Sorby ml. ve své práci využívá bohatou heuristickou základnu: seznam použitých pramenů a literatury svědčí o mimořádně širokém záběru autora a je pro případného zájemce spolehlivým vodítkem pro další výzkum. Je třeba zejména ocenit práci nejen s arabskými prameny, ale i s bohatou literaturou v arabštině, jež zahrnuje 33 titulů. V předmluvě se autor věnuje kritice použitých pramenů a literatury. V následném úvodu rozebírá formování iráckého státu a jeho armády po první světové válce. V Iráku se nacházelo 640 bývalých důstojníků osmanské armády. Početní stav nově budované irácké armády se zvýšil z 3500 mužů v roce 1922 na 11 500 v roce 1932. Poté autor přechází k vlastnímu jádru zkoumané problematiky, které je rozvrženo do tří kapitol.

V první kapitole se Karol Sorby ml. věnuje vojenskému převratu z října 1936 pod vedením generála Bakra Sidqího a sleduje následný politický vývoj inspirovaný vlnou iráckého nacionalismu až do zavraždění generála Sidqího v srpnu 1937 a následné rezignaci premiéra Hikmata Sulajména. Vnitropolitický chaos v Iráku vedl kromě aktivizace levicových sil k novým politickým metodám a formám politické kultury. Iniciativu převzala irácká armáda, která v roce 1936 jako první zahájila období vojenských převratů v arabském světě. Protibritsky orientovaní důstojníci se spojili s reformní skupinou *al-Ahálí*, aby se chopili moci v zemi. Generál Bakr Sidqí se rozhodl pro pochod na Bagdád po vzoru Mussoliniho pochodu na Řím. Mezi důstojníky oblíbený ministr

obranu Dža^čfar al-^čAskarí se vypravil sám vstříc blížícím se jednotkám. Byl však zajat a zastřelen. Významní politikové Núrí as-Sa^číd, Rašíd ^čÁlí al-Kajlání a Jásín al-Hášimí byli vývojem zcela zaskočeni a prchali za hranice. Novou vládu vytvořil Hikmat Sulajmán, jenž sliboval celou řadu opatření od daňové reformy a podpory průmyslu až k rozdělení státní půdy rolníkům a usazování beduínů. Diktatura Hikmata Sulajmána však záhy ztratila veškeré sympatie veřejnosti. Dne 11. srpna 1937 byl generál Bakr Sidqí zavražděn na mosulském letišti probritským poddůstojníkem. Mosulská posádka poté vyhlásila povstání proti vládě a vzápětí Hikmat Sulajmán rezignoval. Historický význam vojenského převratu spočíval vtom, že byla odstraněna vláda umírněných nacionalistů, kteří udržovali rovnováhu mezi panarabismem a iráckým patriotismem, armáda se stala novým faktorem politického života země, a reformisté poprvé získali příležitost uskutečnit svůj program.

V druhé kapitole autor analyzuje politický vývoj země v období před vypuknutím druhé světové války, kdy otěže moci drželi přívrženci Velké Británie. Trvalým faktorem v irácké politice zůstala armáda, jejímiž reprezentanty byla skupina "*sedmi důstojníků*", jež pojil sunnitský původ, panarabská vize budoucího Iráku a přesvědčení o nutnosti vlády pevné ruky a disciplíny. První "*trojka*" byla probritská, zatímco další čtyři plukovníci, kteří tvořili známý "*zlatý čtverec*", byli protibritští. S důstojnickou "*čtyřkou*" sympatizoval Rašíd ^čÁlí al-Kajlání a také král Ghází. Ve svých protibritských postojích však objektivně podporovali silící proněmecké a fašizující tendence. Vnitropolitickou událostí, která otřásla veřejným míněním, byla 3. dubna 1939 záhadná smrtelná nehoda krále Gházího, jenž se těšil značné oblibě mezi prostým lidem. Situaci v Iráku jitiřila rovněž přítomnost politických emigrantů z jiných arabských zemí, zejména ze Sýrie a Palestiny. Ústřední postavou profašistických sil v Iráku se stal jeruzalémský velký *muftí* Hádždž Amín al-Husajní, jenž zahájil nenávistnou protibritskou kampaň. K němu se připojili iráčtí panarabisté v čele s al-Kajláním a důstojníky "*zlatého čtverce*".

Ve třetí kapitole se autor zabývá dramatickými událostmi, jež vedly k aktivizaci nacionalistických sil a ke známému povstání „*zlatého čtverce*“ počátkem dubna 1941, násilně potlačenému britskými silami v květnu 1941. Úspěchy generála Erwina Rommela v Libyi a německé tažení na Balkáně inspirovaly irácké přívržence Hitlera k akci. V noci z 1. na 2. dubna 1941 došlo v Bagdádu k převratu, známém jako povstání "*zlatého čtverce*". V historiografii se též uvádí název "*Kajláního povstání*", "*třicetidenní válka*" a "*Kajláního*

revoluci". Po úspěšném převratu iráčtí důstojníci dosadili vládu "národní obrany", v jejímž čele stanul Rašíd ʿAlí al-Kajlání. Regent ʿAbd al-Iláh a probritští politikové v čele s Núrí as-Saʿídem uprchli do Zajordánska. Pro Velkou Británii měl Irák obrovský strategický význam, a proto se britský premiér Churchill rozhodl k energickým opatřením. V britské letecké základně aš-Šuʿajba nedaleko Basry byli vysazeni parašutisté a poté následovalo vylodění expedičního sboru. Porážkou povstání "*zlatého čtverce*" 30. května 1941 udrželi Britové na dlouhou dobu svou přítomnost v Iráku. Panarabisté označovali následné období jako „druhou britskou okupaci“. Autor se v závěru kapitoly zamýšlí nad historickým významem povstání a poukazuje na skutečnost, že důstojníci, kteří provedli úspěšný vojenský převrat v červenci 1958, se považovali za dovršitele nesplněného úkolu z roku 1941 a zbavili svou zemi britské přítomnosti.

Práce *Iraqi Politics in the Shadow of the Military (1936-1941)* splňuje veškeré požadavky kladené na monografii tohoto charakteru. Sorbyho kniha představuje kvalitativní obohacení naší historické literatury a kromě specialistů v daných oblastech určitě zaujme i širší odborné kruhy. Recenzovaná monografie je výborná historická práce, jež značně převyšuje běžnou úroveň zpracování tematiky arabských zemí a nepochybně se zařadí do širšího vědeckého výzkumu dějin Blízkého východu ve 20. století.